

Beroepsgeheim van de wijkverpleegkundige

Wat is de rol van de wijkverpleegkundige die vermoedt dat de partner van de cliënt dementie heeft, waardoor de cliënt mogelijk gevaar loopt? De wijkverpleging wordt beschouwd als spil van de zorg in de wijk met zorgtaken gericht op de individuele cliënt én gericht op diens directe omgeving, zoals familie.¹ Maar welke mogelijkheden heeft de wijkverpleegkundige om de zwijgplicht te doorbreken wanneer er zorgen zijn over de naasten van de cliënt?

SUSANNE VAN DEN HOOFF, hoofddocent hogeschool/onderzoeker, Hogeschool van Amsterdam

LEERDOELEN

Na het lezen van dit artikel:

- weet u hoe het beroepsgeheim is omschreven in de wetgeving;
- weet u wat het beroepsgeheim voor de verpleegkundige inhoudt;
- kunt u aangeven wanneer er sprake is van een conflict van plichten;
- weet u wanneer een verpleegkundige een rijgeschiktheidsonderzoek mag aanvragen bij het CBR.

TREFWOORDEN

beroepsgeheim, conflict van plichten, ernstige schade, rijvaardigheid

1 STUDIEPUNT

Casus Jan en Riet

Het echtpaar Jan en Riet woont al jaren gelukkig samen in een dorp zonder winkels. Riet (73 jaar) krijgt persoonlijke verzorging in het kader van een fysieke aandoening en dementie. Riet is volledig afhankelijk van haar man met betrekking tot vervoer, dagstructuur en eten. Jan (77 jaar) rijdt nog auto en doet de boodschappen in een nabijgelegen dorp. Hij geniet van deze autoritjes. De thuiszorg van Riet merkt dat Jan de laatste tijd regelmatig in de war is. Hij vergeet wanneer de thuiszorg komt en er ontbreekt regelmatig eten in de koelkast. Ook wordt hij zeer langzaam rijdend in zijn auto in de polder gezien. Dat leverde een gevaarlijke situatie op de weg op, aangezien andere auto's op de smalle polderweg gingen inhalen. De wijkverpleegkundige, Sammy, bespreekt dit met Jan en stelt voor een

afpraak te maken met de huisarts om over zijn vergeetachtigheid te praten. Jan wil dit niet en ontkent alles met betrekking tot zijn vergeetachtigheid. Sammy vraagt zich af of zij de situatie ergens mag of moet melden.

De vraag die in deze casus centraal staat heeft betrekking op het beroepsgeheim van de wijkverpleegkundige.

Mag de wijkverpleegkundige observaties die zij doet in de privésituatie van de cliënt betreffende een huisgenoot van de cliënt, bespreken met haar externe netwerk bijvoorbeeld de huisarts?

Riet is de cliënt van Sammy aan wie zij zorg verleent. Hiervoor komt zij thuis bij Riet, waar ook Jan woont. Gedurende de huisbezoeken merkt zij dat Jan geestelijk achteruitgaat. Sammy heeft een geneeskundige behandelingsovereenkomst (gbo) met Riet en niet met Jan.

Wijkverpleegkundigen komen in de huiselijke sfeer van cliënten. Cliënten en hun huisgenoten kunnen daardoor niet verbergen waarvan ze niet willen dat anderen, vreemde ogen, dit zien. De bescherming van de privacy staat in deze situatie dan ook hoog in het vaandel. Het recht op privacy houdt onder andere in dat alleen die gegevens geregistreerd mogen worden die voor de hulpverlening noodzakelijk zijn. Deze mogen alleen worden gebruikt voor het doel waarvoor ze verzameld zijn. Bovendien heeft de zorgprofessional

De pers(oon) op de foto is/zijn op geen enkele manier gerelateerd aan de casus.

een wettelijke geheimhoudingsplicht: het beroepsgeheim (zie kader). Cliënten moeten erop kunnen vertrouwen dat hun gegevens bij een zorgprofessional veilig zijn.

Het beroepsgeheim is echter niet absoluut. Het beroepsgeheim mag doorbroken worden op basis van een wettelijke verplichting, bijvoorbeeld bij infectieziekten, met uitdrukkelijk toestemming van de cliënt, bij een conflict van plichten of wanneer er meldrechten in het geding zijn, bijvoorbeeld bij kindermishandeling.

CONFLICT VAN PLICHTEN

In de casus aan het begin van het artikel ervaart Sammy een conflict van plichten. Aan de ene kant is er haar zwijgplicht en aan de andere kant de plicht om ernstige schade aan de gezondheid van Riet te voorkomen.

ARTIKEL 7:457 LID 1 BW BEROEPSGEHEIM

1. Onverminderd (...), draagt de hulpverlener zorg, dat aan anderen dan de patiënt geen inlichtingen over de patiënt dan wel inzage in of afschrift van de bescheiden, (...) worden verstrekt dan met toestemming van de patiënt. Indien verstrekking plaatsvindt, geschiedt deze slechts voor zover daardoor de persoonlijke levenssfeer van een ander niet wordt geschaad. De verstrekking kan geschieden zonder inachtneming van de beperkingen, bedoeld in de voorgaande volzinnen, indien het bij of krachtens de wet bepaalde daartoe verplicht.

CRITERIA VOOR CONFLICT VAN PLICHTEN²

Om te bepalen of er echt sprake is van een conflict van plichten, moet je nagaan of aan de volgende criteria is voldaan:

1. Je hebt alles geprobeerd om toestemming van de zorgvrager te krijgen voor het verstrekken van zijn gegevens aan een ander.
2. Als je het beroepsgeheim niet doorbreekt, levert dat ernstige schade op voor de zorgvrager of voor een ander.
3. Je zwijgplicht brengt je in gewetensnood door de ernst van de situatie waarin de zorgvrager of een ander verkeert.
4. Er is geen andere manier dan doorbreking van het beroepsgeheim om ernstige schade voor de zorgvrager of een ander te voorkomen.
5. Doorbreken van je beroepsgeheim zal er redelijkerwijs toe leiden dat de ernstige schade wordt voorkomen of wordt beperkt.
6. Als je besluit om zonder toestemming toch informatie te geven, dan moet je ervoor zorgen dat je het beroepsgeheim zo min mogelijk schendt. Dit betekent dat je je goed moet afvragen welke informatie echt nodig is om de ernstige schade te beperken of te voorkomen en aan wie je deze informatie moet verstrekken. Is het naar jouw idee voldoende om één persoon op de hoogte te stellen dan doe je dat en ga je niet alle deelnemers aan een overleg informeren.

ZES VRAGEN BIJ CONFLICT VAN PLICHTEN VOOR HET NEMEN VAN EEN ZORGVULDIG BESLUIT²

1. Heb ik alles geprobeerd om toestemming van de zorgvrager te krijgen?
2. Welke ernstige schade kan er voor de zorgvrager of een ander ontstaan als ik besluit om geen informatie te verstrekken?
3. Brengt mijn zwijgplicht mij in deze situatie in gewetensnood?
4. Is er geen andere manier dan het verbreken van mijn beroepsgeheim om deze ernstige schade te voorkomen?
5. Kan deze ernstige schade redelijkerwijs worden voorkomen als ik mijn beroepsgeheim verbreek?
6. Welke informatie moet ik aan een andere beroepskracht of instelling verstrekken om de ernstige schade redelijkerwijs te voorkomen, terwijl ik daarbij mijn beroepsgeheim niet verder dan noodzakelijk verbreek?

Het gedrag van Jan kan tot ernstige schade aan de gezondheid van Riet leiden:

- wanneer er onvoldoende eten in huis is;
- wanneer er onveilige situaties in het verkeer ontstaan (ook voor Riet, omdat zij vaak meegaat als passagier), doordat de rijgeschiktheid van Jan twijfelachtig is.

Een verpleegkundige mag niet zomaar concluderen dat er een conflict van plichten is. Hiervoor is een aantal criteria opgesteld (zie kader).² Als deze criteria van toepassing zijn op de situatie waarin de verpleegkundige zich bevindt, kan er sprake zijn van een conflict van plichten. Om tot een besluit te komen, heeft V&VN zes vragen opgesteld die helpen om tot een zorgvuldige afweging te komen (zie kader met de zes vragen).²

Het conflict van plichten in deze casus kan aan de hand van de vragen in het voorgaande kader beantwoord worden.

- De zorgvrager, Riet, kan in dit geval waarschijnlijk geen toestemming geven, omdat zij daar niet meer toe in staat is; zij is ter zake wilsonbekwaam.
- Indien Sammy besluit geen informatie te verstrekken over de verwardheid van Jan, bestaat de mogelijkheid dat:
 - Riet ernstige schade aan haar gezondheid oploopt, doordat zij niet meer goed wordt verzorgd door Jan;
 - Riet mogelijk gevaar loopt wanneer zij in de auto zit bij Jan.
- Hierover zwijgen brengt Sammy in gewetensnood. Zij is bang dat het misloopt in huize Riet en Jan wanneer zij niets doet en de situatie niet openbaar maakt.

- De belangrijkste vraag is of er niet een andere manier is dan het verbreken van het beroepsgeheim om de mogelijk ernstige schade te voorkomen.
 - Is er een mantelzorger in de buurt die af en toe de koelkast kan controleren?
 - Is er een mogelijkheid om met Jan te praten over zijn rijvaardigheid en zijn verantwoordelijkheid voor Riet?
 - Zou hij openstaan voor bijvoorbeeld het gebruik van een buurttaxi?

Mocht dit allemaal niet positief beantwoord kunnen worden en dreigt er een onveilige situatie te ontstaan voor Riet, dan moet Sammy actie ondernemen. Zij moet zelf de afweging maken of ze haar beroepsgeheim doorbreekt. Het is echter verstandig anderen hierbij te raadplegen, bijvoorbeeld door de casus (anoniem) voor te leggen aan een collega of leidinggevende. Deze kan helpen duidelijk te krijgen of er in deze casus sprake is van een conflict van plichten en welke stappen Sammy kan zetten en waarom. Sammy moet haar afwegingen vastleggen in het dossier.

De beroepscode voor verpleegkundigen en verzorgenden geeft aanknopingspunten, zoals het alert zijn op onveilige situaties, die kunnen helpen in een situatie waarbij een conflict van plichten speelt (zie kader).³

Als vervolgactie kan Sammy de situatie bij de huisarts melden met de vraag om eens bij Jan te kijken en hem vervolgens te diagnosticeren. Indien Jan inderdaad een vorm van dementie blijkt te hebben, kan beoordeeld worden welke extra zorg Jan en Riet nodig hebben.

Als Jan niet zelf bereid is een gezondheidsverklaring in te dienen, kan Sammy haar zorgen wat betreft zijn rijvaardigheid melden bij het Centraal Bureau Rijvaardigheidsbewijzen (CBR).⁴ Dit verzoek kan alleen worden ingediend als er – ter ondersteuning – een verklaring van de huisarts of andere onafhankelijke derde (zoals een maatschappelijk werker of casemanager) is bijgesloten. Uit de verklaring moet blijken waarom de rijbewijsbezitter een gevaar zou kunnen zijn voor zichzelf of voor anderen. Dit verzoek mag niet anoniem

ARTIKELN VAN TOEPASSING OP DEZE CASUS UIT DE BEROEPSCODE (2015)³

- 1.7 Als verpleegkundige/verzorgende draag ik bij aan een veilige zorgverlening. Dat betekent onder andere dat ik alert ben op onveilige situaties veroorzaakt door familie of mantelzorgers en daar actie op ondernem.
- 2.3 Als verpleegkundige/verzorgende stel ik in de zorgverlening de zorgvrager centraal. Dat betekent onder andere dat ik opkom voor de belangen van de zorgvrager.

worden ingediend. Het CBR zal de naam van de indiener niet actief communiceren, maar als de betrokkene om inzage in zijn dossier vraagt, mag het CBR dit niet weigeren. Het CBR kan vervolgens een onderzoek naar de rijgeschiktheid opleggen.

CONCLUSIE

In dit conflict van plichten kan de uitkomst zijn dat de plicht om ernstige schade voor Riet te voorkomen zwaarder weegt dan de plicht van Sammy zich aan haar beroepsgeheim te houden. Indien het beroepsgeheim wordt doorbroken dan moet het geheim zo min mogelijk worden geschonden door alleen de relevante gegevens te verstrekken aan die persoon of personen die ook daadwerkelijk iets kunnen doen aan de situatie van de zorgvrager of die ander(en).

SAMENVATTING

- De wijkverpleegkundige heeft als taak individuele cliënten zorg te verlenen en heeft daarnaast oog voor hun directe omgeving.
- Indien er sprake is van een conflict van plichten, mag de wijkverpleegkundige haar zwijgplicht doorbreken om te voorkomen dat ernstige schade wordt toegebracht aan de gezondheid van de cliënt.
- De wijkverpleegkundige dient als spil in de eerste lijnszorg alert te zijn op onveilige situaties en haar zorgen na een zorgvuldige afweging te delen met de huisarts.
- Het doel blijft mensen zo lang mogelijk verantwoord thuis te laten wonen. ■

LITERATUUR

1. Rosendal H. Het Expertisegebied wijkverpleegkundige. Amsterdam: MullerVisual Communication; 2019. Geraadpleegd via <https://www.venvn.nl/media/20fdarne/20190607-expertisegebied-wijkverpleegkundige.pdf> op 10 september 2020.
2. V&VN i.s.m. NU'91. Hoe ga je om met het beroepsgeheim. Handreiking voor verpleegkundigen en verzorgden. Hilversum: Van der Weij Drukkerijen BV; 2015.
3. CGMV vakorganisatie voor christenen, CNV Zorg & Welzijn, FNV Zorg & Welzijn, HCF, NU'91, RMU Sector Gezondheidszorg en Welzijn 'Het Richtsnoer', V&VN. 2015. Beroepscode voor verpleegkundigen en verzorgenden. Hilversum: Van der Weij Drukkerijen BV. Geraadpleegd via <https://www.venvn.nl/media/0420oalu/de-nationale-beroepscode-voor-verpleegkundigen-en-verzorgenden.pdf> op 10 september 2020.
4. CBR. Geraadpleegd via <https://www.cbr.nl/nl/rijbewijs-houden/nl/hoe-kan-ik-rijden-met/ik-heb-zorgen-over-de-rijgeschiktheid-van-iemand-anders.htm> op 10 september 2020.